

Etelä-Pohjanmaan laadullinen tilannekuva 2020

1. Väestödynamikka

Etelä-Pohjanmaan väkiluku pysyi lähes samana vuosien 2000 ja 2012 välillä, jonka jälkeen tilanne on kääntynyt. Viimeisen viiden vuoden aikana väkiluku on vähentynyt 2,4 %. 2010-luvun aikana väestö on vähentynyt kaikkein eniten seutukunnista Järviseudulla (-12,0 %) ja Suupohjassa (-11,6 %). Seinäjoen seutukunnan väkiluku on kasvanut (+2,6 %). Väestökehityksen osalta seutukuntien väliset erot ovat Etelä-Pohjanmaalla huomattavat. Seinäjoen, Lapuan ja Ilmajoen osuus väestöstä on lähes 47 %. Etelä-Pohjanmaan väestöllinen huoltosuhde vuonna 2018 oli 70,7, eli maakunnista neljänneksi heikoin. E-P:n kunnista korkein huoltosuhde oli Lappajärvellä (89,1) ja matalin Seinäjoella (58,5). Etelä-Pohjanmaalla huoltosuhteen kasvu on ollut nopeampaa kuin maassa keskimäärin.

2000-luvulla positiivisia kokonaisnettomuuton vuosia on Etelä-Pohjanmaalla ollut yhteensä neljä, joista viimeisin oli vuonna 2012. Nettomaahanmuutto on ollut positiivinen, mutta työperäinen maahanmuutto on selkeä kehittämiskohde. Etelä-Pohjanmaalla ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on maakunnista kaikkein pienin (2,3 %, 2019).

Etelä-Pohjanmaalla väestökehityksen suunta on kääntynyt erityisesti heikon luonnollisen väestökehityksen vuoksi. Syntyneiden lasten vuosittainen määrä on vähentynyt 2010-luvulla noin neljänneksellä. Syntyvyys on kuitenkin maakuntien välisessä vertailussa kolmanneksi korkein, ja Etelä-Pohjanmaa oli ainoa maakunta vuonna 2019, jossa syntyvyys kääntyi kasvuun.

Työikäisen väestön väheneminen tulee jatkumaan tulevina vuosina, ja se on huomattava haaste maakunnan huoltosuhteelle ja työllisyydelle. Etelä-Pohjanmaalla nettomuutto on ollut viime vuosina positiivinen tai tasapainossa käytännössä kaikissa muissa paitsi 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä, joka on viime vuosina vähentynyt n. -800 hlö. vuodessa. Tämä johtuu suurelta osin maakunnan niukasta korkeakoulutustarjonnasta ja hakeutumisesta korkeakoulutukseen muualle

Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Suomen väestö- ja kaupungistumiskehitys keskittyy suurelta osin yliopistokaupunkeihin. Merkittävän poikkeuksen muodostaa Seinäjoki, joka on Suomen pisimpään yhtämittaisesti väestöään kasvattanut maakuntakeskus. Väkiluku on kasvanut Seinäjoella yhtäjaksoisesti 1950-luvun alkuvuosista lähtien. Seinäjoella on suurista kaupungeista maan 2. korkein syntyvyys (2019), ja yliopiston puuttumisesta huolimatta Seinäjoen väestökehitys on ollut koko 2000-luvun hyvin myönteistä (n. 1 %/vuosi). Kaupungin väestönkasvun odotetaan pysyvän jopa parempana kuin monissa yliopistokaupungeissa, kuten Kuopiossa, Vaasassa, Jyväskylässä tai Joensuussa.

Etelä-Pohjanmaalla asui vuoden 2019 lopulla 188 685 henkeä. Mikäli uusin Tilastokeskuksen väestöennuste toteutuisi, maakunnan väestömäärä olisi vuonna 2030 noin 10 000 henkeä pienempi. Vähennys olisi maakunnista neljänneksi suurin. Erityisesti lasten määrän vähentyminen (0–14-vuotiaat, 2 %) ja työikäisen väestön määrän lasku (8 %) tulisivat olemaan huomattavia. Väestöennusteen toteutuminen merkitsisi kasvavaa polarisaatiokehitystä keskuskaupungin ja muun maakunnan välillä. Väestöllinen huoltosuhde heikentyisi Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan jokaisessa Etelä-Pohjanmaan kunnassa vuosien 2018 ja 2030 välillä. Vuonna 2030 huoltosuhde olisi maakunnista neljänneksi heikoin. Maakunnan väestöennusteen kulku on mahdollista kääntää, mikäli syntyvyyden myönteinen kehitys jatkuu, työikäisen väestön muuttoliike käännetään kasvuun ja maahanmuuton määrää saadaan kasvatetuksi. Koko maakunnan veto- ja pitovoimaa on kasvatettava ja palvelutasoa erityisesti nuorten keskuudessa on parannettava

2. Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

Asukasta kohden lasketut kasvihuonekaasupäästöt ovat SYKE:n tilastojen mukaan Etelä-Pohjanmaalla maakunnista korkeimmat, 12,4 tCO₂e (v. 2018). Suurimmat kasvihuonekaasupäästöjen lähteet maakunnassa ovat maatalous, tieliikenne ja kaukolämpö. Kaukolämmön tuotannossa kasvihuonekaasupäästöihin vaikuttaa etenkin turpeen suuri osuus tuotannossa (63 %, v. 2018). Turpeen energiakäytöstä luopuminen ja muut alaan kohdistuvat muutokset aiheuttavat kaukolämmön tuotannossa merkittäviä kattila- ja laiteinvestointeja. Turpeen todennäköinen korvaaminen puubiomassalla lisää puun kysyntää yli maakuntarajojen. Turpeella on huomattava merkitys paitsi maakunnan energian tuotannossa ja ympäristökuormituksessa, myös elinkeinoelämässä. Tilanne on haastava, koska kestävyystavoitteiden edistäminen merkitsee vakavaa iskua alueen talouteen.

Turvetuotannon työllistävän vaikutuksen on arvioitu olevan Etelä-Pohjanmaalla olevan suoraan noin 450 henkilötyövuotta ja kerrannaisvaikutuksineen yli 800 henkilötyövuotta. (2019). Turpeennostoa harjoittavat työntekijät ja yritykset sijoittuvat harvaan asutuille alueille.

Etelä-Pohjanmaalla tulee lähivuosina vapautumaan tuhansia hehtaareja entisiä turvetuotantoalueita jälkikäyttöön. Suurella osalla alueista paras jälkikäyttömuoto on metsitys, mikä tukee myös hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista. Potentiaalisina turvetuotantoalueiden jälkikäytön vaihtoehtoina ovat myös tuuli- ja aurinkoenergian tuotanto, mihin liittyviä hankkeita on maakunnassa jo käynnissä. Tuulivoimalla tuotetun sähkön osuus maakunnan sähköntuotannosta on kasvanut voimakkaasti viime vuosien aikana (393 GWh 2018 vrt 0 GWh 2010,) ja tarve löytää sopivia sijainteja suurille tuulivoimapuistoille on merkittävä lähivuosien aikana.

Etelä-Pohjanmaalla ruoka-alan osuus bruttokansantuotteesta on maakunnista suurin. Maakunnan suurimmat kasvihuonekaasupäästöt muodostuvat maataloudesta, mutta on huomioitava, että alkutuotannolla on huomattava rooli myös hiilensidonnassa. Keskeinen haaste on siirtyminen ilmastoviisaaseen turvepeltojen viljelyyn (mm. maanmuokkauksen vähentäminen, monivuotinen nurmi), sillä Etelä-Pohjanmaalla on kivennäismaiden vähäisen määrän vuoksi maakunnista toiseksi eniten turvemaita viljeltyä (42 000 ha).

Etelä-Pohjanmaalla on potentiaalia ja raaka-aineita biotalouden vahvistamiseen ja bioenergian tuotantoon. Erityisesti hajautettua energian pientuotantoa ja siihen liittyvien ratkaisujen kehittämistä edistetään. Biopohjaisten jätteiden hyödyntäminen energia- ja biokaasutuotannossa onkin esimerkki maakunnassa jo toteutettavista kiertotalouden käytänteistä. Maakunnan alkuperä- ja elintarviketuotannon sivuvirroista suurin osa käytetään rehuteollisuuden raaka-aineena suoraan tai tiloilla eläinten ravintona. Kiertotalouteen liittyvää kehityspotentiaalia olisi etenkin muovien ja voimalaitostuhkien tehokkaammassa kierrätyksessä.

Lajiston uhanalaistumisen kehitys on maakunnassa huolestuttava ja mm. vanhoja metsiä on maakunnassa hyvin vähän ja suuri osa niistäkin on suojelun ulkopuolella. Metso-ohjelman avulla pyritään saamaan vanhoja metsiä suojeluun. Lisäksi maakunnalle on erittäin tärkeä Helmi-ohjelman kautta tuleva rahoitus soidensuojeluun, sillä myös luonnontilaisten soiden määrä ja suojelun taso (3 % ojittamattomasta suoalasta suojeltu) maakunnassa on heikko. Luonnontilaisilla soilla on Etelä-Pohjanmaalla suuri merkitys hiilivarastoina sekä tulvien tasajina.

Luonnonympäristön kannalta merkittävää Etelä-Pohjanmaalla on vesistöjen tilan kehitys. Alueen järvet ovat herkkiä muutoksille ja joet ovat pääosin voimakkaasti muutettuja, ja niiden ekologinen tila on heikko. Maa- ja metsätalous sekä turvetuotanto ovat vaikuttaneet vesistöjen heikkoon tilaan. Vesistöjen tulvaongelmien estämiseksi toteutetaan mittavia tulvasuojelutoimia.

3. Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet

Etelä-Pohjanmaalla asutus on keskimääräistä hajautuneempaa ja taajama-aste on maan keskiarvoa alhaisempi. Maakunnan väestöstä noin 70 % asuu taajamissa, 13 % kylissä ja 17 % haja-asutusalueella. Asutus keskittyy yhä enemmän taajamiin ja etenkin maakuntakeskus Seinäjoelle. Taajama-alueet ovat väestön keskittymisestä huolimatta laajentuneet ja hajautuneet, mikä näkyy maakunnan autoistumisessa sekä joukkoliikenteen vähäisessä merkityksessä. Liikenteen päästöt (446 ktCO₂e) muodostavat noin 19 % Etelä-Pohjanmaan kasvihuonekaasupäästöistä. Tulevaisuuden haasteena on luoda kestävästä yhdyskuntakehityksestä huolehtien koko maakunnan elinvoimasta ja kehityksestä.

Etelä-Pohjanmaan liikennejärjestelmän ja saavutettavuuden rungon muodostavat TEN-T-ydinverkkoon ja tulevaisuudessa Pohjanmeri-Itämeri ydinkäyttävään kuuluva päärata, kehityskäytävälle Kauhajoki–Seinäjoki–Kauhava sijoittuvat kantatie 67 ja valtatie 19 ja 3. Huomattava osa liikenteestä on myös poikittaisliikennettä valtateillä 18 ja 16. Etelä-Pohjanmaa on tärkeä pitkämatkaisen liikenteen kauttakulkureitti, erityisesti vt3/vt19 etelä-pohjoissuunnassa. Tieosuuksille on leimallista, että liikenteessä sekoittuvat pitkämatkainen raskas liikenne ja maatalouteen liittyvä hidas liikenne. Liikenteen välityskyvyn, liikenneturvallisuuden ja raskaan liikenteen sujuvuuden kannalta keskeisille yhteysväleille tarvitaan ohituskaistoja sekä 2+2-kaistaisia osuuksia. Kanta- ja seututieverkoston merkitys on keskeinen varsinkin seutu- ja kuntakeskusten yhteyksien kannalta.

Liikkuminen perustuu Etelä-Pohjanmaalla henkilöauton käyttöön. Maanteiden liikennesuoritteiden osuus on noin 5 %. Henkilöautoilun osuus päivittäisistä matkoista on maakuntatasolla 64 %, pyöräilyn 19 %, jalankulun 7 % ja joukkoliikenteen 4 %. Henkilöauton käyttöön perustuvat työmatkat ovat pidentyneet, ja pendelöinti erityisesti Kauhajoki–Seinäjoki–Kauhava-linjalla sekä Vaasan ja Seinäjoen välillä on runsasta. Yli 70 % työpaikoista on

sijoittunut Kauhajoki–Seinäjoki–Kauhava-kehityskäytävälle. Liikenteen päästöjen vähentämiseen tulee pyrkiä vaikuttamaan paitsi kehittämällä uusia liikkumispalveluita ja edistämällä ympäristöystävällisiä liikenteen käyttövoimia, myös vähentämällä liikkumistarpeita siten, ettei toimeliaisuus vähene. Tähän voidaan vaikuttaa muun muassa etätyötä lisäämällä. Tulevaisuudessa kestävien kulkumuotojen innovatiiviset mahdollisuudet liittyvät esimerkiksi duoraitiotieliikenteen käynnistämiseen Seinäjoen ja Vaasan välillä. Seinäjoen asemanseutu vaatii kokonaisvaltaista kehittämistä, Seinäjoki Smart Station -hankkeen toteuttamista, matkaketjujen palvelutason parantamiseksi.

Etelä-Pohjanmaan maakunnassa on huomattavia puutteita kiinteän laajakaistan saatavuuden ja verkon kehittämisestä kiinnostuneiden toimijoiden osalta. Etätyöskentelyn nopea yleistyminen on paljastanut eri alueiden epätasa-arvon laadukkaissa viestintäyhteyksissä. Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen on maaseutualueiden elinvoiman kannalta merkittävää. Kiinteiden laajakaistayhteyksien kattavuus on Etelä-Pohjanmaalla tällä hetkellä maakunnista heikoin.

Väyläverkkojen kattavuus on kokonaisuutena riittävä. Kehittämisen painopiste tulee entistä enemmän olemaan päätie- ja rataverkon palvelutason parantamisessa, joukko- ja kevyenliikenteen houkuttelevuuden lisäämisessä ja nykyisen infrastruktuurin ylläpidossa asiakastarpeet huomioiden. Maakunnassa korostuu vähäliikenteisen tieverkon kunnossapito hajautuneen asumisen ja elinkeinotoiminnan, erityisesti maa- ja metsätalouden, kannalta. Etelä-Pohjanmaan suurien investointien kärkihankkeet ovat valtatie 19 ja kantatie 67 palvelutason kehittäminen, Seinäjoki–Tampere-ratayhteyden kehittäminen, valtatie 3 kehittäminen sekä Seinäjoki–Vaasa-Jyväskylä -yhteyden kehittäminen sekä valtatie 18 että ratayhteyden osalta.

Liikennejärjestelmän kehittämiseksi on tehty pitkäjänteistä työtä erityisesti ylimaakunnallisessa ja maakunnallisessa liikennejärjestelmätyössä sekä maakuntakaavoituksessa. Erityistä huolta maakunnassa kannetaan sekä alempiasteisen tieverkon kunnossapidosta ja siihen ohjautuvista määrärahoista että tieverkon investoinnit mahdollistavien ajantasaisten tiesuunnitelmien tilanteesta. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen liikennevastuualueella lähes 30 %:lle tieverkkoa ei ole tehty minkäänlaisia parannustoimia maantieteksi ottamisen (yleisesti 1940–1960-luvuilla) jälkeen. Huonokuntoisten teiden määrän on ennustettu nousevan liikennevastuualueella jo lähes 1500 kilometriin. Väyläverkon kehittäminen puolestaan vaatii jatkuvasti ajantasaisia, välittömän toteuttamisen mahdollistavia tiesuunnitelmia. Suunnitelmavalmiuden kohottaminen vaatii lisää resursseja Etelä-Pohjanmaan ELY-keskukseen suunnitelmien laadintaan ja ohjaamiseen.

4. Uudistuva elinkeinoelämä ja TKI-toiminnan vauhdittaminen

Etelä-Pohjanmaalla on maan korkein yritystiheys ja yrittäjien osuus työllisistä on kaikkein suurin. Pk-yritysvaltainen ja monipuolinen yritys rakenne on maakunnan vahvuus, mikä aikaisemmissa talouskriiseissä on osoittautunut hyvin muutoskestäväksi. Etelä-Pohjanmaan BKT/asukas on 32 341€, joka on maakunnista 4. matalin. Elinkeinoelämän kasvuvauhti on viime vuosina ollut tasaista. Maakunnassa kaikkien toimialojen liikevaihto kasvoi 2,4 % vuonna 2019, joka oli kuudenneksi eniten maakunnista.

Teollisuuden merkitys on Etelä-Pohjanmaalla huomattava. Eri puolilla maakuntaa sijaitsee merkittäviä erikoistuneen teollisuuden keskittymiä. Teollisuusyritysten osuus yrityskannasta on E-P:llä kaikkein korkein, ja teollisuudessa työskentelevien osuus toimipaikkojen työllisistä on maakunnista 3. korkein (28,8 %, 2018). Toimialarakenteessa korostuu erityisesti ruoka- ja kone- ja metallituoteteollisuus. Etelä-Pohjanmaalla teollisuuden yritysten liikevaihto ja vienti ovat olleet kasvussa viime vuosina. Vuonna 2019 teollisuuden liikevaihdon kasvu oli maakunnista 6. paras (2,5 %) ja vientiliikevaihdon kasvu 3. paras (8,4 %).

Etelä-Pohjanmaalla on keskeinen rooli maamme ruokaosaamisen ja -vakauden ylläpitäjänä. Alueella on kansallisesti merkittävä ruoka-alan ja -teollisuuden keskittymä. Etelä-Pohjanmaan ruokaketjun yritysten yhteenlaskettu liikevaihto on 3,2 miljardia euroa ja osuus alueen BKT:sta on 62,7 prosenttia. Seinäjoen tutkija- ja asiantuntijayhteisössä työskentelee n. 100 ruoka-alan asiantuntijaa.

Etelä-Pohjanmaan kehitystä ennen koronapandemiaa voi kuvata yllättävän myönteiseksi ottaen huomioon alueen haasteet, kuten suuryritysten vähäisen määrän, matalan koulutustason ja TKI-toiminnan vähäiset resurssit koulutustoimijoiden parissa ja julkisella sektorilla.

Koronakriisin vaikutukset elintarviketuotannon osalta ovat vielä jääneet kohtuullisen vähäisiksi tai ne tulevat näkymään viiveellä. Maakunnalle tärkeiden kesätahtumien peruuntuminen oli kova isku, sillä niiden suorat ja välilliset vaikutukset aluetalouteen ja työllisyyteen ovat varsin merkittävät. Teknologiateollisuudessa tilanne on ollut toistaiseksi pelättyä lievempi olemassa olevan tilauskannan vuoksi. Epävarmuus on kasvanut syksyn 2020 aikana voimakkaasti, eikä kansainvälinen kysyntä tai tarjouspyyntöjen määrä ole palautunut ennalleen. Teknologiateollisuus ry:n syyskuun koronapulssikyselyn mukaan lähes puolet vastaajista kokee edelleen

hiljaisimman ajan olevan edessäpäin. Suhdannenäkymä on heikentynyt, ja uhkana on, että kriisin vaikutukset alkavat näkyä vahvemmin loppuvuonna ja ensi vuoden alkupuolella.

Etelä-Pohjanmaalla teknologiateollisuuden yrityksistä yli 80 % kuuluu kone- ja metalliteollisuuden toimialaan, jossa suunnittelu, konsultointi ja tietotekniikka -alojen osuus on hyvin vähäistä. Teollisuuden tuottavuus on viime vuosina kehittynyt myönteisesti, mutta on yhä matala suhteessa muihin maakuntiin. Teollisuuden jalostusasteen ja tuottavuuden kasvattaminen ovat tärkeitä kehittämiskohteita, jotka vaativat panostuksia osaamisperustan ja korkeakoulutuksen vahvistamiseen sekä tuotekehitykseen ja tutkimusympäristöihin.

Elinkeinoelämän uudistuminen on keskeinen haaste. Omistajanvaihdokset tulevat maakunnassa kiihtymään lähivuosina. Mikäli siirtymässä onnistutaan, on tuleva kehitys mahdollisuus yrityssectän uudistumiselle ja kasvulle. Maatalouden rooli ravinnontuotannossa, kestävän energian tuottamisessa ja hiilipäästöihin vaikuttamisessa tulee kasvamaan. Lisäksi huoltovarmuuden vahvistaminen eri aloilla tulee olemaan entistä tärkeämpää. Ruoka-alan vahvuutena E-P:llä ovat tuotannon laadunhallinta, jäljitettävyyden, turvallisuus, puhtaus ja palveluratkaisut.

Etelä-Pohjanmaalla on koko 2000-luvun panostettu tutkimus- ja koulutusympäristöjen kehittämiseen. EPANET-professuurit ja SeAMK:n TKI-ympäristöt ovat vahvistaneet alueen tutkimusyhteisöä. T&K-menojen kasvuvauhti on ollut E-P:llä maakunnista 2. korkein 2010-luvulla. (39,3 %). Asukasta kohden T&K-menot ovat toiseksi matalimmat, mikä johtuu julkisen sektorin ja korkeakoulujen T&K-resurssien (mm. rakennerahastovarot) vähäisyydestä. Etelä-Pohjanmaan yritysten T&K-panostukset asukasta kohden ovat kohtuullisen hyvää tasoa, ja ne ovat n. 80 % alueen kokonaispanostuksista. Elinkeinoelämän panostukset ovat E-P:llä esimerkiksi suuremmat kuin Pohjois-Karjalassa (195 vs. 177 euroa/asukas), mutta julkisen sektorin ja korkeakoulujen T&K resurssit ovat E-P:llä vain n. kymmenesosa siitä, mitä ne ovat Pohjois-Karjalassa (49 vs. 420 euroa/asukas). Patenteja E-P:lle myönnetään vuosittain noin 10-20 kpl. Niukat tutkimusresurssit käytetään maakunnassa tehokkaasti hyödyksi. Suhteessa T&K resursseihin, myönnettyjen patenttien määrä on E-P:llä korkea.

Etelä-Pohjanmaalla on vahva yhteinen tahtotila innovaatioekosysteemin kehittämisestä. Yhteistyö julkisen sektorin, koulutustoimijoiden ja elinkeinoelämän kesken on merkittävä vahvuustekijä. Etelä-Pohjanmaan yrityskeskittymillä ja eri kehitysasteen ekosysteemeillä on kiinteät yhteydet alueen korkeakoulutoimijoihin mm. professuurien rahoituksen ja TKI-toiminnan kautta. Seinäjoen kaupungin ekosysteemisopimuksen teemat kytkeytyvät ruoka-alan ja teollisuuden uudistumiseen ja kasvuun. Yhteistyö on tiivistä yrityksistä ja oppilaitoksista koostuvien FoodTeam ja TechTeam -verkostojen kanssa. Järviseudulla toimii vakiintunut ja kasvava 11 yrityksestä koostuva metalliteollisuuden ekosysteemi on La Alucenter. Lisäksi SeAMK:n IoT-Compass Hub kehittää digitaalisen valmistuksen ja teollisen internetin ekosysteemiä tukemaan valmistavaa pk-teollisuutta. Älykäs ja uudistuva teollisuus on vahvasti kehittämisen kohteena koko maakunnassa.

5. Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana

Työllisyysaste oli työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2019 Etelä-Pohjanmaalla Manner-Suomen korkein (76,9 %) ja työttömyysaste 2. matalin (4,4 %). Työmarkkinat ovat dynaamiset. Työvoimaosuus oli maakunnista 2. korkein (67,8 %, 2019), rakennetyöttömyys on vähäistä ja työttömyysjaksot maan lyhimät. Avoimen sektorin osuus työpaikoista on 71,3 %, joka on maakunnista 6. korkein (2017). Valtion työpaikkojen osuus on 2,2 %, joka on maakunnista toiseksi matalin.

Koronakriisin myötä työllisyys on notkahtanut ja lomautettujen määrä on kasvanut suuresti. Lomautettujen osuus yritysten henkilöstöstä keskimäärin oli syyskuussa Etelä-Pohjanmaalla 2. korkein (Helsinki GSE). Lisäksi nuorisotyöttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kasvu on merkittävä huolenaihe. Elokuussa 2020 E-P:llä oli maan matalin työttömyysaste (8,4 %), mutta syksyllä on odotettavissa, että tilanne voi heiketä huomattavasti. Osaavan työvoiman saatavuus voi muodostua merkittäväksi ongelmaksi erityisesti maakunnan reuna-alueilla, joissa työvoiman määrä vähenee keskuskaupunki Seinäjoen seutua nopeammin.

Työllisyysaste on Etelä-Pohjanmaalla ollut hyvää pohjoismaista tasoa. Uusien työpaikkojen lisäksi työllisyysastetta on nostanut työikäisen väestön väheneminen, joka leimaa koko Suomen kehitystä. Etelä-Pohjanmaalla osaavan työvoiman saatavuuden haasteet ovat kärjistyneet viime vuosina ja ennen koronakriisiä. Työvoimapulaa kokeneiden toimipaikkojen osuus oli Etelä-Pohjanmaalla kaikkein korkein 2018 (22 %). Tuoreimpien tietojen mukaan Etelä-Pohjanmaan ELY-keskusalueella yritysten kokemat rekrytointiongelmien ovat olleet Kainuun jälkeen viimeisen. 4 vuosineljänneksen keskiarvon perusteella kaikkein suurimmat. Työvoiman voimakkaasti heikentynyt saatavuus tulee jatkossakin muodostamaan kasvun esteen alueen elinkeinoelämälle ja yritysten kasvusuunnitelmille. Eläköityvien määrä teknologiateollisuudessa on jo suurempi kuin alalle tulevien nuorten määrä.

Etelä-Pohjanmaalla teollisuuden työllisyyskehitys oli vuosien 2008–2017 välillä parempi kuin maassa keskimäärin. Teollisuudessa työskentelevien määrä on kasvanut viime vuosina samoin kuin heidän osuutensa yrityksissä työskentelevistä. Jälleenrakennuksen aikana tarvitaan uusia työpaikkoja, joita Etelä-Pohjanmaan pk-yritysvaltainen elinkeinoelämä ja teollisuus voivat synnyttää. TEM:n selvityksessä Etelä-Pohjanmaalla oli mm. Uuttamaata korkeampi riskisuhde uusien työpaikkojen syntymiselle (*Minne uudet työpaikat syntyivät vuonna 2018*, s. 54, TEM).

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä on Etelä-Pohjanmaalla maakunnista toiseksi matalin. Kuitenkin 2002-2010 vuosien välillä maakunnan koulutustaso kasvoi 25–34-v. ikäryhmässä maakunnista kaikkein eniten. Seinäjoen ammattikorkeakoululla ja yliopistokeskuksella on ollut keskeinen rooli alueen osaamisperustan ja tutkimusyhteisön kehityksessä. 2010-luvulla koulutustason kehityksessä tapahtui hätkähdyttävä muutos. Nuorten aikuisten koulutustaso on E-P:llä laskenut 2010-luvun aikana maakunnista kolmanneksi eniten. Etelä-Pohjanmaalla on tällä hetkellä yli tuhat nuorta korkeakoulutettua vähemmän kuin 2010. Etelä-Pohjanmaalla on Suomen maakunnista kaikkein vähiten korkeakoulujen aloituspaikkoja suhteessa uusien ylioppilaiden määrään (2017). Erot maakuntien välillä voivat olla jopa kolminkertaiset. Koulutustason romahdus on aiheutunut 2010-luvun koulutusleikkauksista ja suurten kaupungin pitovoiman kasvusta. Tilannetta on heikentänyt, että jo lähtökohtaisesti maakunnassa on korkeakoulutusta ollut niukasti saatavilla suhteessa vastavalmistuneiden nuorten ikäluokkaan.

Etelä-Pohjanmaan ja koko Suomen vähenevän väestön osaamispotentiaali on pyrittävä täysimittaisesti hyödyntämään. Etelä-Pohjanmaalla on panostettava koulutustason nostamiseen ja osaamisen vahvistamiseen kaikilla koulutustasoilla. Korkeakoulutuksen resurssit ja aloituspaikkojen määrä ovat selkeästi alimitoitettut. Maakunnan matala koulutustaso ja T&K-resurssien vähäinen määrä hidastavat elinkeinoelämän uudistumista. Etelä-Pohjanmaan koulutusvaje kytkeytyy tuottavuuskysymykseen. Huomionarvoista on, että teollisuuden osuus yritysten työllisistä on Etelä-Pohjanmaalla maakunnista kolmanneksi korkein, mutta esimerkiksi taas diplomi-insinöörien osuus työllisistä on maakunnista kaikkein pienin.

6. Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy

Vuonna 2016 Etelä-Pohjanmaan sairastavuusindeksi oli 107,8, eli korkeampi kuin maassa keskimäärin. Alavudella sairastavuusindeksi on ollut 2008–2016 joka vuosi maakunnan kolmen korkeimman indeksiluvun joukossa. Soinissa ja Kauhajoella indeksiluku on ollut joka vuosi ajanjaksolla 2012–2016 yli 120. Vastaavasti Seinäjoki ja Ilmajoki ovat olleet maakunnan kolmen matalimman joukossa. Maakunnassa on työkyvyttömyyseläkkeellä olevia keskimääräistä enemmän.

Etelä-Pohjanmaalla väestö on pienituloisempaa kuin maassa keskimäärin. Kuntien yleinen pienituloisuusaste on ollut vuosina 1995–2018 joka vuosi korkeampi kuin koko Suomen väestössä. Vuonna 2018 maakunnan korkein pienituloisuusaste oli Soinissa (20,2 %). Maakunnan pienimmät pienituloisuusasteet ovat useimmiten olleet Lapualla, Ilmajoella ja Seinäjoella. Vuonna 2018 matalin pienituloisuusaste oli Ilmajoella (10,6 %).

THL:n kyselyn mukaan vuonna 2018 20 vuotta täyttäneistä maakunnan asukkaista elämänlaatunsa tunsivat hyväksi 58,5 %. Osuus vastasi varsin hyvin valtakunnallista 60 prosentin osuutta. Etelä-Pohjanmaalla asutokuntien väliset tuloerot ovat pienemmät kuin Suomessa keskimäärin. Kaikkiaan kuntien väliset tuloerot näyttävät viime vuosina pienentyneen jonkin verran.

Etelä-Pohjanmaalla toteutetun Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometri 2017 -tutkimuksen mukaan väestöryhmiä, joiden hyvinvoinnin nähdään poikkeavan selkeimmin muusta väestöstä heikompaan suuntaan, ovat erityisesti yksinhuoltajaperheet, ikääntyvät ja vanhukset sekä yksinasuvat. Lähivuosina muistisairaudet ja psyykkiset pitkäaikaissairaudet on koettu lisääntyvinä ongelmina barometriin vastanneiden asiantuntijoiden arvioissa. Myös yksinäisyyttä pidetään edelleen vaikeutuvana ongelmana.

Pitkäaikaistyöttömyys on laskenut merkittävästi alueella viimeisten vuosien aikana, mutta pandemiatilanne muutti tilannetta: pitkäaikaistyöttömien osuus on kasvanut yli neljänneksen vuoden takaiseen verrattuna ja nuorisotyöttömyys on kasvanut vuodentakaisesta 23,5 %. Asumistukihakemusten määrä on kasvanut viime vuoteen verrattuna Etelä-Pohjanmaalla 2. voimakkaimmin. Kevään poikkeusolot toivat haasteita kuntouttavan työtoiminnan järjestäjille ja koko palvelutuotannolle. Osatyökykyisten työllistyminen on merkittävä haaste. Erityisesti nuorten integroiminen maakuntaan ja työmarkkinoille on tärkeä edistettävä tavoite, sillä maakunnan korkeakoulutustarjonta on suppea. Etelä-Pohjanmaalla nuorista työttömistä työnhakijoista iso osa on pelkän peruskoulun varassa olevia nuoria. Erityisesti heikoimmassa asemassa olevien tukeminen, yksilöllisen tarpeen ja vaiheiden mukaisesti yhteensovittamalla eri palveluita, tukee työmarkkinoille sijoittumista ja ehkäisee syrjäytymistä. Palvelupolkuihin tulisi pystyä liittämään myös riittävät sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalvelut.